

Nationality / Universality. "Musical historiography in Central and Eastern Europe". Narodowość i uniwersalizm. „Historiografia muzyczna w Europie Środkowej i Wschodniej”. Radziejowice (Poľsko), 15. – 17. septembra 2014

V reprezentatívnych priestoroch Domu tvorivej činnosti v Radziejowiciach pri Varšave (Dom Pracy Twórczej w Radziejowicach) sa konala v dňoch 15. – 17. septembra 2014 medzinárodná muzikologická konferencia venovaná problematike hudobných historiografií v strednej a východnej Európe. Jej hlavným cieľom bolo analyzovať národné a univerzálne prvky v hudbe z rozmanitých historických, systematických i etnomuzikologických aspektov v rôznych areálových hudobných kultúrach strednej Európy a jej širšieho okolia. Usporiadatelia konferenciu pripravili ako rozsiahle trojdňové podujatie, na ktoré pozvali 40 muzikológov z rôznych štátov Európy. Hlavným usporiadateľom konferencie bol Národný inštitút Fryderyka Chopina (Narodowy Instytut Fryderyka Chopina) vo Varšave. Vysokú odbornosť podujatia zabezpečoval vedecký komitét konferencie zložený z popredných poľských muzikológov – prof. dr. hab. Sławomira Żerańska-Kominek (Inštitút Muzykologii, Uniwersytet Warszawski), prof. dr. hab. Irena Poniatowska (Inštitút Muzykologii, Uniwersytet Warszawski, Polska Akademia Chopinowska), dr. hab. Paweł Gancarczyk (Sekcja Muzykologów, Związek Kompozytorów Polskich, Instytut Sztuki, Polska Akademia Nauk), dr. Artur Szklener (Narodowy Instytut Fryderyka Chopina).

Medzinárodnú konferenciu otvoril riaditeľ Inštitútu Fryderyka Chopina Artur Szklener, ktorý zdôraznil, že cieľom medzinárodnej konferencie je nielen rekapitulácia súčasnej výskumnej problematiky k dejinám hudby z aspektov národných a univerzálnych prvkov, ale aj platforma na reinterpretáciu národných hudobných historiografií a ich vzájomné konfrontácie z hľadiska ich dopadu na interpretáciu hudobnej histórie. Artur

Szklener predstavil hlavné rokovacie okruhy konferencie, medzi ktoré boli zaradené nasledovné tematické oblasti: 1. národné hudobné histórie verus histórie hudobných regiónov a centier, 2. národné hudobné histórie vo vzťahu k metodologickým historiografickým modelom, 3. predmet hudobnej historiografie, t. j. dejiny hudby, hudobné dejepisectvo, dejiny hudobnej recepcie a hudobného života, 4. „hrdinovia“ národnej hudby v národných historiografiách, 5. sociálno-politické a kultúrne podmienky hudobnej historiografie v krajinách strednej a východnej Európy, 6. význam ľudových tradícií v národných historiografiách.

V duchu riešenia týchto otázok sa niesol program konferencie, rozdelený počas troch dní na dve plenárne sekcie a päť paralelných sekcií. V úvodnej plenárnej sekcii vystúpili šiesti muzikológovia: Irena Poniatowska (Varšava) – *Central and Eastern Europe*; Reinhard Strohm (Oxford) – *Conspicuous consumption: the discourse of the musical work in social history*; Sławomira Żerańska-Kominek (Varšava) – *Writing a history of oral music*. Darvish Ali Changi's Risalei musiqi: *A case study*; Jim Samson (Londýn) – *Crossing borders. Polyphony and the nations*; Magdalena Dziadek (Krakov) – *The beginnings of Polish music as seen by Polish historians of the 19th and 20th centuries* a Paweł Gancarczyk (Varšava) – *“The greatest before Chopin”*. In search of the heroes of Polish early music. Úvodný príspevok profesorky Ireny Poniatowskej bol základným vstupom do problematiky, so zdôraznením ambivalentnosti a exkluzívnosti termínu „stredná a východná Európa“, ktorý v sebe zahŕňa vzájomne závislé geografické, politické a kultúrne prvky, t. j. isté spoločstvo národných bohatstiev, ktoré tvoria kultúrny celok.

Druhá plenárna sekcia bola celá venovaná národným a univerzálnym prvkom v hudbe Fryderyka Chopina. Vystúpili v nej medzinárodní odborníci, dlhoroční bádatelia k Chopinovej problematike: Zofia Chechlińska (Varšava) – *Chopin's place in music historiography*; Bruno Moysan (Paríž) – *The relationship between the ideology of Nationality and Universalism in Chopin and Liszt*; Mie-czy-sław Tomaszewski (Krakov) – *Chopin's songs from provenance to resonance: an historiographical perspective*; David Kasunic (Los Angeles) – *Chopin hero*; Viktoriya Antonchik (Varšava) – *Chopin in Soviet musical criticism of the interwar period: aesthetic and ideological aspects*; Marta Tabakiernik (Varšava) – *Meanings in Chopin's reception in contemporary Polish music. Historical continuity versus changing references*.

V paralelných sekciách prebiehali rokovania podľa tematických a regionálnych súvislostí: **A:** Stanislav Tuksar (Záhreb) – *National music histories versus the history of musical regions and centres: the case of Croatia*; Mateusz Andrzejewski (Varšava) – *The reception of Slavonic ideology in the 19th-century musical historiographies developed in Central Europe and Russia*; Spiridoula Katsarou (Viedeň) – *The significance of the ancient Greek, Byzantine and Modern Greek folk musical tradition in the first musical historiographies and texts of the 19th and 20th century in Greece*; Vesa Kurkela (Helsinki) – *Nationalising cosmopolitan musical life in Finland in the late 19th century*; Olli Heikkinen (Helsinki) – *Successes and failures in transfer. Theodor Sörensen in Finland*; Kevin Bartig (Lansing) – *Music history for the masses. Reinventing Glinka in post-war Soviet Russia*; **B:** Hana Vlhová-Wörner (Bangor) – *Zdeněk Nejedlý's (1878 – 1962) historical construction and ideological interpretation of Czech medieval music history*; Lenka Hlávková-Mráčková (Praha) – *The 'centenary' of the Speciálník Codex. Reading Dobroslav Orel (1870–1942) today*; Marc Desmet (Saint-Etienne) – *Constructing the figure of a national composer: the case of Jacobus Handl-Gallus (1550 – 1591) in Central-European musical historiography of the 19th and 20th centuries*; Janka Petőczová (Bratislava) – *Richard Ry-*

bari's theory of musical historiography in the context of Central European musicology; Miloš Zapletal (Brno) – *The construct of the national composer in Czech musical historiography 1890 – 1920*; David Vondráček (Mnichov) – *The brief life and long afterlife of Jaroslav Ježek*; **C:** Amelia Davidson (Lawrence, USA) – *Mozart's city. Finding the truth in the Mozart–Prague myth*; Jiří Kopecký (Olomouc) – *Opera between Olomouc and Kraków around 1850*; Bartłomiej Gembicki (Varšava) – *Polychoral technique in Polish musicological reflection*; Krzysztof Stefański (Poznań) – *The historiography of border regions: from the national to the palimpsestic view. The case of Wrocław*; Lisa Cooper Vest (Bloomington, Indiana) – *The case of Schäffer versus Górecki and Baird. Shifting definitions of avant-gardism in Poland*; Marcin Bogucki (Varšava) – *In search of a new hero. Polish opera at the beginning of the 21st century*; **D:** Martin Curda (Cardiff, UK) – *Poeticism in the music of Pavel Haas. Towards a cultural-analytical approach to music historiography*; Andreas Waczkat (Göttingen) – *An Irishman and an Italian piano-maker in Russia. Mobility as a concept of musical historiography*; Majella Boland (Dublin) – *Writing John Field into and out of history: Irish, English or Russian?*; Ewa Chamczyk (Varšava) – *Apolinary Kątski – national 'anti-hero'*; Nicole Grimes (Dublin) – *The last great cultural harvest. Nietzsche and Brahms's 'Vier ernste Gesänge' in fin de siècle Vienna*; Oskar Łapeta (Varšava) – *Eugeniusz Morawski in Polish musicography 1910 – 2012*; **E:** Simone Heilgendorff, Luis Velasco-Puffleau, Monika Żyła (Salzburg) – *New music festivals as objects of musical historiography – international perspectives on the Warsaw Autumn, Wien Modern and Festival d'Automne (Paríž)*; **F:** Michael Fend (Londýn) – *The nationalist effect of Wagner's operatic charisma*; Daniel Ender (Klagenfurt) – *'...Honour your German Masters...' The construction of musical heroes in the official National Socialist historiography (1933 – 1945)*; Lóránt Péteri (Budapešť) – *The 'question of nationalism' in Hungarian musicology after 1956*.

Súčastou konferencie bol komorný koncert (16. 9. 2014) v reprezentatívnych

priestoroch hudobnej sály Paláca v Radziejowiciach, na ktorom sa predstavilo unikátne trio umelcov: Ewa Póblocka – klavír, Ewa Leszczyńska – soprán, klavír a Maria Leszczyńska – violončelo, klavír. Na programe koncertu boli piesne (F. Chopin, G. Fauré, F. Poulanc, R. Schumann) a inštrumentálne klavírne i komorné diela (F. Chopin, J. Massenet, R. Schumann), medzi ktorými zazneli aj piesne Fryderyka Chopina, o ktorých sa hovorilo v dopoludňajšom rokovaní. Plná sála tleskala výnimočným výkonom každej z troch umelkýň zvlášť, ale zároveň všetci ocenili unikátne trio i po ľudskej stránke, ide totiž o výnimočnú zostavu – vynikajúca poľská klaviristka Ewa Póblocka (ocenená viacerými vysokými štátnymi vyznamenaniami, dcéra nie menej známej profesionálnej speváčky Zofie Janukowicz-Póblockej) sprevádzala na klavíri svoju dcéru Ewu Leszczyńsku, európsky renomovanú, excelentnú sopranistku a svoju druhú, mladšiu dcéru Mariu Leszczyńsku, ktorá sa predstavila ako muzikálna a talentovaná klaviristka i violončelistka. Všetky tri vytvorili atmosféru mimoriadneho umeleckého zážitku z nádhernej hudby, v ktorej dominovala precízna interpretácia Chopinových poľských piesní (*Życzenie, Gdzie lubi, Nie ma czego trzeba, Piosnka Litewska, Śliczny Chłopiec*) v sugestívnej interpretácii Ewy Leszczyńskiej.

Konferencia sa niesla v duchu myšlienky, že v posledných desaťročiach sa historiografia považuje za ústrednú disciplínu muzikológie, v ktorej sa skúmajú nové oblasti a vznikajú nové výskumné inšpirácie. Ich základom je prehodnotenie kľúčových princípov historickej muzikológie, ktorá chápe dejiny hudby ako produkt mimoriadnych jednotlivcov, významných diel, jedinečných tradícií a závažných objavov. Oprávnenosť takéhoto uvažovania je v súčasnosti spochybňovaná a do popredia sa dostávajú témy, v ktorých sa pozornosť zameriava na každodenný hudobný život, na lokálnu, resp. regionálnu realitu. Tým vystupujú do popredia aj otázky typu: aký vplyv má nové myslenie na regionálne historiografie; akým spôsobom sa transformujú metodológie; ako sa mení výklad národných dejín hudby, ktoré existujú mimo hlavného prúdu západnej historickej reflexie.

Rokovania poukázali na široké spektrum problémov hudobnej historiografie, ktorá sa musí vysporiadať s premenlivými javmi v dejinách hudby, viazanými na zmeny hraníc štátov a historických okolností, kde navyše do celého procesu vstupujú rôznorodé vplyvy politických ideológií a vedeckých teórií. Modelovou situáciou riešenou na konferencii sa ukázali byť dejiny poľskej hudby v premenlivých historických štátnych útvaroch a hľadanie miesta poľskej kultúry v Európe. V poľskej hudobnej historiografii je možné identifikovať dve základné koncepcie: snahu vidieť poľskú hudbu pod západným vplyvom a snahu o jej autonómne videnie ako časti slovanského sveta. Koexistencia týchto dvoch koncepcií, resp. prevaha jednej či druhej stránky potom spôsobujú rôzne typy nacionalizmu, ktorý je možné identifikovať v národných hudobných historiografiách 19. a 20. storočia. Zo slovenských hudobnohistoriografických koncepcií bola predstavená koncepcia Richarda Rybariča, ktorý sa spolu s generáciou profesorov Jozefa Kresánka a Ladislava Burlasa podieľal od povojnových rokov na formovaní modernej slovenskej historickej muzikológie. Rybaričova koncepcia hudobnej historiografie je založená na univerzalistickom a kulturológickom chápaní hudobnej vedy ako filozoficko-historickej disciplíny, ktorá má vlastné subdisciplíny, vedecké metódy i špecifický zmysel a cieľ. Knižne bola publikovaná pod názvom *Hudobná historiografia* päť rokov po náhlej smrti autora (editori: František Matúš, Janka Petőczová-Matúšová, Prešov 1994). Mnohé myšlienky Richarda Rybariča o legitímnosti hudobnohistorickej práce nestrácajú na aktuálnosti ani v dnešných dňoch.

Konferencia bola mimoriadne užitočná hlavne zastúpením celého stredoeurópskeho priestoru. Vystúpili tu okrem domácich, poľských muzikológov špecialisti z Čiech, Maďarska, Chorvátska, Rakúska, severských krajín (Fínsko) a odborníci z Nemecka, Anglicka i zámoria. Poukázali na to, že problematika lokálneho, regionálneho, nadregionálneho, národného, nadnárodného, európskeho, ale aj univerzálneho je v súčasnom muzikologickom bádani stále aktuálna a nadobúda špecifické odtienky v jednotlivých národných

hudobných historiografiách, resp. v hudobných kultúrach jednotlivých štátov. Napokon ostáva ešte pripomenúť, že táto problematika národnosti a univerzálnosti v hudbe a hudobnej kultúre rezonuje – a rezonovala i v minulosti – aj na Slovensku; spomeňme aspoň medzinárodnú muzikologickú konferenciu *Národné, individuálne a univerzálne prvky v hudbe*, na ktorej sa jej venovala rozsiahla pozornosť (Bratislava 1996). Zborník z konferencie vyšiel o dva roky neskôr (editorka: Jana Lengová). Medzinárodná muzikologická

konferencia *Narodowość i uniwersalizm. „Historiografia muzyczna w Europie Środkowej i Wschodniej“* v Radziejowiciach bola mimoriadne zaujímavou z hľadiska poznania súčasných trendov uvažovania v historickej muzikológii. Všetky informácie ku konferencii a plánovanom vydaní zborníka z podujatia sú dostupné na stránke www.chopin.nifc.pl/ conference.

Janka Petőczová

Ivan Zajc (1832 – 1914): Musical Migrations and Cultural Transfers in the “Long” 19th Century in Central Europe and Beyond, medzinárodná muzikologická konferencia, Záhreb (Chorvátsko), 16. – 18. októbra 2014

V dňoch 16. až 18. októbra 2014 sa uskutočnila v Záhrebe medzinárodná muzikologická konferencia pod názvom *Ivan Zajc (1832 – 1914): hudobná migrácia a kultúrne transfery v „dlhom“ 19. storočí v strednej Európe a mimo nej*, ktorú usporiadala Sekcia dejín chorvátskej hudby Ústavu dejín chorvátskej literatúry, divadla a hudby Chorvátskej akadémie vied a umení v spolupráci s Chorvátskou muzikologickou spoločnosťou pri príležitosti 100. výročia úmrtia významného chorvátskeho hudobného skladateľa Ivana Zajca. Na podujatí sa zúčastnilo 28 referentov z rôznych krajín sveta.

Tematické zameranie konferencie sa sústredilo na osobnosť hudobného tvorcu, ktorému bola konferencia venovaná, v kontexte dvoch aspektov. Prvým bola migrácia hudobníkov, typická nielen pre stredoeurópsky priestor, ale pre dejiny hudby vôbec, a druhým otázka kultúrnych transferov, ktoré vytvárali predpoklad na individuálne aj všeobecné hudobnosťové zmeny a hybridizáciu hudobných prejavov.

Treba dodať, že prezentovaná téma má pre slovenské hudobné dejiny osobitnú príťažlivosť aj preto, že otec Ivana Zajca, vojenský kapelník Johann N. Zajitz, pochádzajúci

z Čiech, niekoľko rokov účinkoval v Bratislave, kde sa – podľa už starších údajov zajcovského bádateľa Huberta Pettana (1956) – zosobášil s rodenou Bratislavčankou Annou Bodensteinerovou. Ďalšie Zajitzove osudy sú už spojené s územím dnešného Chorvátska, s mestom Rijeka. Jeho syn, hudobný skladateľ Ivan Zajc, resp. Ivan pl. Zajc (1832 – 1914), sa natolko domestikoval v južnoslovanskom priestore, že prijal aj chorvátsku ortografiu svojho mena. Ivan Zajc študoval v Miláne, čo do jeho hudobnej tvorby vnieslo talianske vplyvy a niekoľko skladieb skomponoval aj na talianske texty. Pôsobil v Rijeke, Viedni, a napokon sa usadil v Záhrebe. Ako najvýznamnejšia osobnosť chorvátskej hudby poslednej tretiny 19. storočia bol nielen mimoriadne kompozične aktívny, ale pozdvihol chorvátsky hudobný život ako dirigent a pedagóg. V jeho rozsiahlej hudobnej tvorbe s vyše tisíc (!) opusmi dominujú najmä hudobnodivadelné, vokálno-inštrumentálne a vokálno-orchesterálne žánre, hoci komponoval aj inštrumentálnu komornú a orchestrálnu hudbu.

Každý z prednesených príspevkov predostrel zaujímavé poznatky a postrehy, prípadne nové uchopenie zvolenej parciálnej témy vo vzťahu ku generálnej téme konferencie. Aka-